

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – ראש השנה תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

טבע, שמשכו את תשומת לב האנשים. חודש ניסן הוא תחילת האביב והראשון שבין שלושת הרגלים. חודשי שבט ואלול הם מועדים הקשורים לחנטת הפירות וללידת וולדות בצאן. מה יש בו בא' בתשרי שבגללו בחרו חכמים לקבוע אותו כראש השנה? מה הסיבה והמשמעות מאחרי בחירת תאריך זה כראש השנה? ומה הקשר בין עובדת היות היום תחילת שנה חדשה ומצוות היום שהיא 'תקיעת שופר'?

בין הדברים שהתפתחו בדור יבנה, לאחר חורבן המקדש, היה מבנה התפילה והמלל שיש לומר. **תפילות כנגד קרבנות** - ולכן יש לפתח את התפילה כזכר למקדש וכתחליף לקרבנות. כך הגדירו חז"ל כי תפילת המוסף של ראש השנה תהיה שונה משאר תפילות המוסף של כל השנה. בכל ימות השנה אנו מתפללים תפילת שמונה עשרה שבה שמונה עשרה ברכות (עליהן נוספה בהמשך הדורות ברכה נוספת, ובסך הכל כיום יש בה תשע עשרה ברכות), ובשבתות ובחגים אנו מתפללים תפילת שחרית ומוסף, כשבתפילת מוסף יש שבע ברכות: שלוש ברכות ראשונות: מגן אברהם, מחיה המתים, אתה קדוש; שלוש ברכות אחרונות: רצה, מודים, שים שלום; ברכה אמצעית שהיא בעצם מבטאת את מהות היום ונקראת "קדושת היום". אולם בתפילת המוסף של ראש השנה יש תשע ברכות: מקור הדבר שיש תשע ברכות בתפילת המוסף של יום הדין, הוא מפני שחנה הנביאה, אמו של שמואל הנביא, התפללה והתחננה לפני בטר ונעתר לה ה' ונפקדה בבן. פקידתה של חנה הייתה בראש השנה, ומכיוון שבתפילתה הזכירה חנה תשע פעמים את שם השם - אנו מברכים תשע ברכות. כך אנו מוסיפים מלכויות, זכרונות ושופרות.

השלב הראשון בהתפתחות תפילת מוסף של ראש השנה היה בקביעת הברכות השונות והמלל שיש לומר בברכות אלה. מכיוון שברור שמצוות היום היא תקיעת שופר, הגיוני לחבר את ביצוע תקיעת השופר בברכות מיוחדות אלה. אלא שכאן, עיון במקורות חז"ל מגלה כי

זו היום תחילת מעשיך, זכרון ליום ראשון (מתוך זכרונות – תפילת מוסף של ר"ה). התורה אינה מציינת את א' תשרי כראש השנה – תחילת השנה. בתורה – תאריך זה נקרא בשם "יום תרועה" או "יום הזכרון" והוא קשור למצווה אותה יש לקיים ביום זה. **וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֳדְשֵׁי יְהוָה לָכֶם פֶּלֶא מִלְאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יְהוָה לָכֶם** (במדבר פרק כט:א). לא רק שהוא אינו נקרא ראש השנה אלא התאריך שלו הוא בכלל בחודש השביעי, כלומר לא בתאריך בו מתחילה השנה.

מהו אם כן ראש השנה? מתי מתחילה השנה? כבר המשנה מציינת שישנם ארבעה תאריכים שונים שמשמשים כראשי שנים. **ארבעה ראשי שנים הם: באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, . . . באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו** (ראש השנה פ"א:א). נראה אם כן, שאין יום אחד בלבד בשנה שהוא תחילת השנה, אלא ישנם תאריכים שונים. גם בעידן המודרני אנו רואים כי תאריכים שונים שימשו כתחילת שנה. כך ב-1 בספטמבר מתחילה שנת מערכת החינוך, ועד לפני שני עשורים תחילת שנת המס היתה ב-1 באפריל.

מכיוון שהשנה היא מחזורית ומעגלית, ולכן נקראת 'שנה' כי היא שונה וחוזרת, אין לה בעצם נקודת התחלה אחת ברורה. כמו בכל מעגל, ניתן לבחור בכל נקודה על גבי המעגל כדי שתשמש כנקודת התחלה, ובלבד שהמחזור יושלם בחזרה אל נקודת ההתחלה. ולא רק זאת, אלא שקביעת נקודת ההתחלה היא שרירותית ומסורה לבני האדם, היכולים לבחור כל תאריך שיעלה ברצונם. כבר ר' אליעזר ר' יהושע חלקו בשאלה באיזה תאריך נברא העולם שממנו מתחילה לכאורה ספירת השנה. ניתן להבין קביעת תאריכים הקשורים לתופעות

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

רווחו שתי גישות – יהודה וגליל. כך מופיע במשנה העוסקת במבנה וסדר תפילת המוסף של ראש השנה (מסכת ראש השנה פרק ד משנה ה) : **סדר ברכות: אומר אבות וגיבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עמקו, ואינו תוקע; קדושת היום, ותוקע; זכרונות, ותוקע; שופרות, ותוקע; ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים; דברי רבי יוחנן בן נורי. אומר לו רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכיות, למה הוא מזכיר? אלא אומר אבות וגיבורות וקדושת השם; וכולל מלכיות עם קדושת היום, ותוקע; זכרונות, ותוקע; שופרות, ותוקע; ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים :**

המשנה מתארת מחלוקת לגבי תפילת מוסף. מוסכם על כולם כי יש לתקוע בברכת זכרונות ובברכת שופרות, וכמו כן יש לתקוע בברכת קדושת היום. אך ישנה מחלוקת לגבי ברכת מלכויות. האם יש לצרף אותה לברכת קדושת השם ואז לא תוקעים בשופר בברכת מלכויות, או שיש לצרף את ברכת מלכויות לברכת קדושת היום.

התוספתא (מסכת ראש השנה פ"ב ה"א) מוסיפה נדבך נוסף ואומרת כי המחלוקת לא היתה תיאורטית בלבד אלא בהלכה למעשה כיצד יש לנהוג, והיו מנהגים שונים. **מקום שנהגו לומר כדברי ר' עקיבא אומרים כדברי ר' עקיבא, כדברי ר' יוחנן בן נורי אומרים כדברי ר' יוחנן בן נורי.** במילים אחרות, כל אחד בחר לו כיצד לנהוג. היו שבחרו בדעת רבי עקיבא ואמרו בקדושת היום והיו שנהגו כדעת רבי יוחנן בן נורי ואמרו בקדושת השם.

דבר זה עלול ליצור בעיה, שהתפילה לא תהיה זהה בקהילות ישראל. ולכן, מענין המשך התוספתא המספרת לנו על ראש השנה באושה לאחר מרד בר כוכבא: **וכשקדשו את השנה באושה. ביום הראשון עבר ר' יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי ר' יוחנן בן נורי. אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה. ביום השני עבר ר' חנינא בנו של ר' יוסה הגלילי ואמר כדברי ר' עקיבא ואמ' רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה.** ראש השנה נחגג יומיים. ביום הראשון חיברו את מלכויות עם קדושת השם, ביום השני חיברו את מלכויות עם קדושת היום. כך נקבע להלכה

באושה וכך מתנהלת תפילת מוסף של ראש השנה מאז ועד היום.

נראה כי אין מחלוקת לגבי ברכת זכרונות ושופרות. מוסכם על כולם כי כל אחת מהן היא ברכה בפני עצמה, ובכל אחת מהן תוקעים בשופר. מדוע אם כן יש מחלוקת לגבי ברכת מלכויות- מה עומד בבסיס המחלוקת? האם זו סתם אי הסכמה או שמא עומדות מאחרי המחלוקת תפיסות עולם מגובשת השונות מאד זו מזו.

נראה כי בבסיס המחלוקת עומדת ההתייחסות לתפקידו של האדם בעולם. קביעת הזמן בעולם היא דבר המסור לידי בני האדם. אין משמעות אמיתית לזמן – הוא מופשט לחלוטין. זו הסיבה בגללה אחד הביטויים לגדולתו וקדושתו של האל היא באינסופיות הזמן – הוא היה הוא הווה והוא יהיה, שכן לזמן אין משמעות אצל האל. מצד שני בני האדם הם אלה שקובעים את אורך היום, אורך השעה, דקה ושניה. ההחלטה על 60 שניות בדקה היא שרירותית לחלוטין, היא קביעה אנושית. ביטוי קביעת הזמן מבטא את השליטה והאחריות. זה ההבדל בין עבד לבן חורין. עבד – אינו אדון לזמנו. כל הזמן מישהו אומר לו מה לעשות ומתי. הביטוי לעבדותו הוא בכך שמישהו אחר אחראי לזמן שלו. בן חורין לעומת זאת, הוא מי שהוא אדון לזמנו. הוא בוחר מתי לעשות מה. במילים אחרות, הוא האדון למעשיו ואחראי לאיך הוא מנצל את הזמן. זו הסיבה בגללה ביטויי שליטה לאורך ההסטוריה באו לידי ביטוי בקביעת זמן. המלך קבע מתי תתחיל שנה חדשה, השליט היה אדון לזמן של נתיניו. לא לחינם בחר הסולטן עבדול חמיד השני להציב מגדלי שעון ברחבי האימפריה בסוף המאה ה-19. לא ממש עניין אותו שנתניו ידעו מה השעה, אלא בכך הודגש הרעיון שהוא האדון, הוא השליט. קביעת המועדים ביהדות מסורה לבני האדם. מידי חודש יבואו עדים שראו את מולד הלבנה, יבואו לסנהדרין שיקבלו את עדותם, ישוו לידע האסטרונומי הנמצא בידיהם, ומשנמצאה התאמה יקדשו את החודש. קדושת הזמן, המנגנון הקובע שזמן הוא מיוחד והוא

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

לקבלת הדרה במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>

לטיולים והרצאות לטייל בעיניים יהודיות' בהדרכת ד"ר חגי עמיצור. טלפון: 054-9938399 דוא"ל: [office@noam-](mailto:office@noam-haaretz.com)

haaretz.com

נעם הארץ בס"ד

לכבוד שבת קדש – ראש השנה תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י ח"י צמ"כ

ומעשיהם. ומכיוון שעל פי המסורת א' בתשרי הוא היום הששי לבריאת העולם, היום בו נברא האדם, זהו בעצם יום ההולדת של האנושות- היום בו הועברה האחריות, מהעולם שנברא, אל האדם - "לעובדה ולשומרה".

=====

סביב אירועי מרד בר כוכבא עם ישראל נמצא במערבולת. כיצד יש להתייחס לאירועים שמתרחשים, האם זה דטרנמיזם, "קארמה" - גורל שנקבע מראש ולנו אין כל שליטה והשפעה על מה שקורה. או שמא למרות כל האירועים שנראים כגזירה משמים, "אין הדבר תלוי אלא בי" – בכל אחד ואחד מאיתנו.

בגליל, בימי דור אושה, התשובה ברורה לחלוטין. מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא מוכרעת להלכה, כשיטת רבי עקיבא, כפי שאנו נוהגים עד היום. ברכת מלכויות שייכת לעיצומו של יום הנקבע על ידי בני ישראל – אחריות האנושות על הזמן. ברכת מלכויות הוצמדה לברכת "קדושת היום" ובה גם תוקעים בשופר. על רקע זה מענין לראות דבר נוסף הקשור לחידוש הסנהדרין בגליל לאחר ימי יבנה. התלמוד הירושלמי מספר לנו על האירוע מעשה שוכנסו שבעה זקנים לעבר את הענה בבקעת רימון ומי היו רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ור"ש רבי נחמיה ורבי ליעזר בן יעקב ורבי יוחנן הסנדלר (ירושלמי חגיגה פרק ג). התכנסות חכמים לחידוש הסנהדרין היא במעשה של עיבוד השנה. זהו מעשה מובהק בו בני האדם (הסנהדרין) קובעת מתי יהיה חג הפסח.

מענין אולי עוד יותר לראות שמעל הדיון שנערך בין החכמים מרחפת דמותו של רבי עקיבא. הדיון נפתח בשאלה האם להוסיף חודש נוסף ללוח או לא אמרו כמה מעלות בקודש ובתרומה? רבי מאיר אומר שלש עשרה, רבי יוסי אומר שתים עשרה. המספרים שתים עשרה ושלוש עשרה מרמזים על מספר החודשים שאותם חכמים חושבים שצריך שיהיו באותה שנה. א"ר מאיר כן שמעתי מרבי עקיבא שלש עשרה אמר לו רבי יוחנן הסנדלר שימשתי את ר"ע עומדות מה שלא שימשתי ישיבות הכרעת הדין

בשליטת בני האדם בא לידי ביטוי בקידוש החודש וקביעת מועדי החגים. שכן לאחר שנקבע ראש חודש ניסן לדוגמה, אני יכול לדעת מתי יהיה ט"ו ואז לחגוג את פסח. זו הסיבה בגללה הברכת קדושת היום מסתיימת במילים "מקדש ישראל ו...". הקב"ה מקדש את עם ישראל, ועם ישראל מקדש את הזמן.

מחלוקת רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי מבטאת שתי גישות – מצד אחד דטרמיניזם מוחלט, זו מהותה של ברכת "קדושת השם" – קדושתו של האל היא תמידית, אין סופית ולא תלויה בשום דבר. הכל נקבע בידי האל ולאדם אין כל השפעה בעולם. מצד שני תבוא היהדות ותקבע שהאדם הוא הקובע והמשפיע בעולם. זו מהותה של ברכת "קדושת היום". עם ישראל הקובע את הזמנים והמועדים, ומכריח כאילו את הקב"ה ופמליה של מעלה לקבוע את המועד בתאריך זה.

זה גם היה אחד מעיקרי המחלוקת בין הצדוקים לבין הפרושים עוד בימי הבית. האם השנה היא שנת חמה – דטרמיניזם מוחלט, שנה קבועה באורכה ומהותה, שזו דעת הצדוקים (ועיין במאמרה של פרופ' רחל אליאור על שנת החמה והלוח השמשי). או מצד שני שנת לבנה, המצריך קידוש חודש מידי חודש בחודשו. אך זה נעשה כאשר בני האדם צופים בגרמי השמים ותלויים בהם, הם קובעים ומשפיעים. נשיאת העיניים לשמים היא זו שמייצרת את קדושת הזמן. זה ההבדל בין שתי הברכות קדושת השם – דטרמיניזם או קדושת היום – קביעת בני האדם ואחריותם על העולם.

ראש השנה – א' בתשרי הוא החג היחיד שחל בראש חודש. כל שאר החגים נקבעים רק אחרי שהסנהדרין קידשה את החודש והכריזה על תחילתו של חודש חדש. ולכן, המלכתו של הקב"ה ותקיעת שופר שהם עיצומו של 'יום הזכרון' ייקבעו לדורות בברכת קדושת היום. עם ישראל בחר בשילוב המנצח של צפייה בשמים, התרוממות למרומים של קדושה וזכרון, קשר אל העבר (בריאת העולם) אך הביצוע הוא בידי בני האדם

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

נעשית על פי דעת רבי עקיבא ובהשראתו. רבי יוחנן הסנדלר עוד מדגיש שהוא יודע לאמיתות הדברים מה דעת רבי עקיבא ובהתאם לזה קובע.

מענין גם לראות שבדור אושה, וכמה סימלי הדבר, שחידוש הסנהדרין נעשה באותו מעשה המדגיש את אחריות בני האדם על הזמן, ולא עוד אלא שהדבר נעשה כשיטת רבי עקיבא.

לא פחות מרתק לראות היכן התקיים כינוס זה, שהרי לצורך ביצוע טקס עיבור השנה כל מה שהיו צריכים זה למצוא מקום מסתור מעיני הרומאים ולבצע שם את הטקס.

אך לא, הטקס מתקיים בבקעת (בית) רימון. המקום מוכר וידוע כבר מאירועים קודמים שהתרחשו שם. אחד האירועים מופיע במדרש: **בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם**, הכותים מסיתים את הקיסר כנגד היהודים, והם מתכנסים לבקעת בית רימון... **והוון קהליא מצתין בהדא בקעתא דבית רמון** (בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה טד). לא כאן המקום להיכנס לפרטי האירוע, אבל באופן כללי מדובר על אירוע בו עם ישראל מוכן למסור את נפשו על הקמת בית המקדש. אירוע נוסף קשור לאדריאנוס ולטבח שנעשה בבקעת (בית) רימון. גם זה אירוע הקושר בין מסירות נפש, לא תיאורטית אלא מעשית, של נכונות להקרבה עבור עם ישראל. נראה שבקעת (בית) רימון נקשרה בתודעת העם היהודי עם ענין של מסירות נפש לאומית, הקשורה לאומה ולבית המקדש.

והנה, דווקא במקום זה בחרו חכמי ישראל לחדש את הסנהדרין, באמצעות טקס עיבור השנה – המלמד ומחנך ללקיחת אחריות, ולהבנה שיש לעשות מעשה ולא להמתין ב"שב ואל תעשה".

מאות שנים מאוחר יותר, בשנת תשל"ז, במסגרת תכנית ייחוד הגליל המוכרת כיום בשמה "תכנית המצפים", קמה חבורת צעירים שהחליטה לקחת אחריות ולהקים

ישוב חדש בארץ ישראל, שייקרא בשם "בית רימון". הישוב נושא את שם הבקעה הסמוכה, שנקראה כנראה על שם הישוב שהיה קיים כאן כבר בתקופת המקרא בנחלת שבט זבולון. **וּמִשָּׁם עָבַר קְרָמָה מְזֻרְחָה וְגַתָּה הַפָּר עֲתָה קָצִין וַיָּצֵא רִמּוֹן** (יהושע י"ט:י). שמו של הישוב המקראי נשתמר בשם הכפר "רומאנה". מקור השם הוא בגידול הרימונים שהי נפוץ בסביבה. כך ברשימות המס מהתקופה העותמנית מסתבר כי הענף החקלאי המפותח ביותר בכפר כנה הסמוכה היה גידול רימונים.

בית רימון (בית רמון) הוא קיבוץ החבר בתנועת הקיבוץ הדתי. ושוכן על רכס הר תורען בגובה של 396 מטר מעל פני הים, בתחומי המועצה האזורית הגליל התחתון.

הקיבוץ עלה לקרקע כהיאחזות נח"ל שאוישה על ידי גרעין בני עקיבא "שובה לעלומים" בשנת ה'תשל"ז. טקס העלייה על הקרקע התקיים ב-8 במרץ 1977. ההיאחזות אזורחה בשנת ה'תשל"ט (1979). במשך שנים רבות היה הקיבוץ קטן מאוד, ועל כן הוכלל ברשימת היישובים בתת-אכלוס של משרד החקלאות. בשנת ה'תשס"א הוחל בהקמת שכונה קהילתית. כיום מונה הישוב כ-160 משפחות ונמצא בתנופת קליטה ופיתוח של שכונה חדשה ההולכת ונבנית בימים אלה.

בית רימון, מסירות נפש למען האומה, חידוש הסנהדרין, ושיטת רבי עקיבא בה עם ישראל מקדש את הזמן והופך להיות אדון הזמן, מתנקזים כולם לשבת זו של ראש השנה. מולד חדש, חודש חדש, שנה חדשה, יום הולדת לאנושות ובעיקר ההבנה שהדברים תלויים בנו. כפי שאנו נדאג שהעולם והחברה ייראו כך יהיה.

מי ייתן ונשכיל בימים אלה של מגיפה לזכור זאת, ולקחת את האחריות על עצמנו. ולאחל ולהתפלל "אבינו מלכנו מנע מגיפה מנחלתך".

תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>

לטיולים והרצאות לטייל בעיניים יהודיות' בהדרכת ד"ר חגי עמיצור. טלפון: 054-9938399 דוא"ל: [office@noam-](mailto:office@noam-haaretz.com)

[haaretz.com](https://www.haaretz.com)